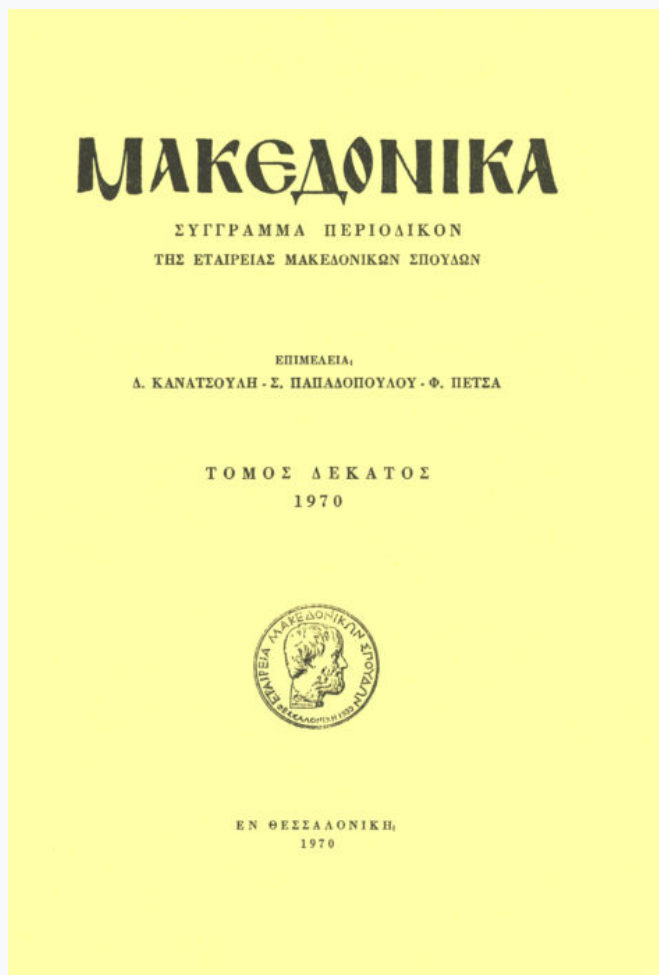


Μακεδονικά

Τόμ. 10, Αρ. 1 (1970)



Η κτητορική επιγραφή του Μετοχίου της Αγίας Αναστασίας στα Κριτζιανά Επανομής

Θεοχάρης Παζαράς

doi: [10.12681/makedonika.750](https://doi.org/10.12681/makedonika.750)

Copyright © 2014, Θεοχάρης Παζαράς



Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Παζαράς Θ. (2015). Η κτητορική επιγραφή του Μετοχίου της Αγίας Αναστασίας στα Κριτζιανά Επανομής. *Μακεδονικά*, 10(1), 143–151. <https://doi.org/10.12681/makedonika.750>

Η ΚΤΗΤΟΡΙΚΗ ΕΠΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΜΕΤΟΧΙΟΥ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΣ ΣΤΑ ΚΡΙΤΖΙΑΝΑ ΕΠΑΝΟΜΗΣ

Τέσσερα χιλιόμετρα περίπου ΝΑ τής Έπανομής, στη θέση Κριτζιανά, βρίσκεται, έρειπωμένο σήμερα, ένα μετόχι, που άνήκει στο μοναστήρι τής 'Αγίας 'Αναστασίας τής Χαλκιδικής.

Το μετόχι έπισκέφθηκε στα τέλη του περασμένου αιώνα ο γνωστός φιλόλογος Πέτρος Παπαγεωργίου, ο όποιος δημοσίευσε μαζί με άλλες δύο έπιγραφές — που βρίσκονται στο ίδιο το μοναστήρι — και την κτητορική έπιγραφή¹ τών Κριτζιανών, που θά μάς άπασχολήση παρακάτω.

Το κτηριακό συγκρότημα του μετοχίου δέν σώζεται στην πλήρη του

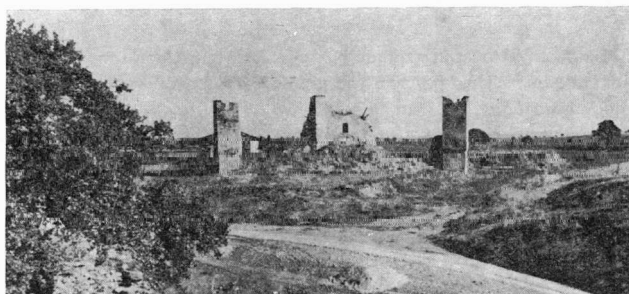
1. Π. Ν. Παπαγεωργίου, Έκδρομή είς την βασιλικήν και πατριαρχικήν μονήν τής 'Αγίας 'Αναστασίας τής Φαρμακολυτρίας τής έν τη Χαλκιδική ΒΖ, τ. 7 (1898), σ. 80 κ.έ. 'Η πρόχειρη δημοσίευση του Παπαγεωργίου δέν συνοδεύεται από φωτογραφία. (Σχετικά με τίς άλλες δύο έπιγραφές του μοναστηριού βλ. τη νεώτερη δημοσίευση του καθηγητού κ. Α. Πολίτη, 'Έπιγραφές 'Αγίας 'Αναστασίας, «Έλληνικά», τ. 12(1952-1953), σ. 379-383).

'Η θέση του μετοχίου ονομάζεται από τόν Παπαγεωργίου όχι Κριτζιανά, όπως θά έπρεπε, αλλά Κατζιανά. 'Απ' όσο ξέρω, ο τύπος Κατζιανά δέν άναφέρεται πουθενά άλλο. 'Αντίθετα τó Κριτζιανά, συναντούμε ήδη από τó 1321 σέ έγγραφα τής μονής Χελανδαρίου. Βλ. L. Petit - B. Korablev, Actes de l'Athos V, Actes de Chilandar, «Βυζαντινά Χρονικά», τ. 17 (1911), Παράρτημα I, σ. 60, 18-61, 15-70, 18-71, 21-81, 5, 9-86, 12, 13-95, 7-138, 31. Σέ χειρόγραφο του έτους 1732 τής μονής τής 'Αγ. 'Αναστασίας, δημοσιευμένο άπ' τόν ίδιο τόν Π. Παπαγεωργίου, έ.ά. σ. 70, τó μετόχι μνημονεύεται πάλι ως Κριτζηανά (sic).

'Ο Α. Struck, Makedonische Fahrten I, Chalkidike, Wien - Leipzig 1907, σ. 35, χαρακτηρίζει την τοποθεσία ως Κριτδάνα και νομίζει ότι αυτό είναι ή τουρκική άπόδοση του ονόματος Χριστιάνα. 'Η έρμηνεία του Struck, κατά τη γνώμη μου, δέν μπορεί νά σταθί, έφόσον δέν συμφωνεί με τίς πηγές. Τό πιθανότερο ίσως που θά μπορούσε νά σκεφθί κανείς είναι ότι τó Κριτδάνα — και όχι τó παροξύτονο Κριτδάνα — προέρχεται από την προφορική παράδοση και προέκυψε άπ' τó Κριτζ.ανά. 'Αλλωστε και σήμερα οί έντόποι ονομάζουν τó μετόχι Κριτσιανά, με κάπως παχυπρόφερτο τó το.

'Η άποψη του J. Zaimov, 'Η έγκατάσταση τών Βουλγάρων Σλάβων στη Βαλκανική Χερσόνησο. Έρευνα τών ονομάτων τών κατοίκων στη βουλγαρική τοπωνυμία, Σόφια 1967, σ. 142 κ.έ. (βουλγαρικά), όπου και ή παλαιότερη βιβλιογραφία, ότι τó Κριτζιανά παράγεται άπ' τó σλαβικό *Křācane) τοπωνύμιο *Křāc) προσηγορικό *krāc (= ξεριζωμένο δάσος) δέν είναι πειστική, γιατί στο δυτικό τμήμα τής Χαλκιδικής δέν έγινε καμιά έγκατάσταση Σλάβων, όπως παραδέχθηκε ακόμα και J. Ph. Fallmeyer, Schriften und Tagebücher II, München-Leipzig 1913, σ. 151.

μορφή. Ὡστόσο υπάρχουν αρκετά στοιχεία που βοηθοῦν στὴν ἀποκατάστασή του¹. Σήμερα ἔχουν ἀπομείνει μόνο δύο ἀκραῖοι ὀχυρωματικοὶ πύργοι, ἐλάχιστο τμήμα τοῦ περιβόλου, μιὰ νεώτερη κατοικία καὶ οἱ δύο πρῶτοι ὄροφοι τοῦ κεντρικοῦ πύργου (Εἰκ. 1). Στὰ κτήρια τοῦ μετοchioῦ ἔχουν χρησιμοποιηθῇ πολλὰ ἀρχαῖα μάρμαρα: κομμάτια ἀπὸ ἀρράβωτους κίονες, κα-



Εἰκ. 1. Νότια ἀποψη τοῦ μετοchioῦ ὅπως σώζεται σήμερα

τάφλια, ἐπιτύμβιοι βωμοὶ καὶ στήλες ρωμαϊκῶν χρόνων², παλαιοχριστιανικά θωράκια, πεσσίσκοι τέμπλου, ἓνα ἀμφικιόνιο καὶ διάφορα ἄλλα ἀρχιτεκτονικά μέλη. Ὅλο αὐτὸ τὸ ὕλικὸ προέρχεται πιθανότατα ἀπὸ κάποια ἀρχαία γειτονικὴ πόλη³.

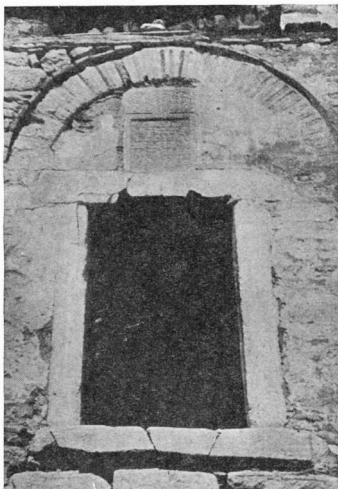
1. Τὸ θέμα αὐτὸ θὰ ἀποτελέσῃ ἀντικείμενο προσεχοῦς μελέτης μου.

2. Τὸ κάτω τμήμα μιᾶς ἀνάγλυφης στήλης μὲ παράσταση νεκροδείπνου, καθὼς καὶ ἓνα μικρὸ κομμάτι ἐνεπίγραφης πλάκας ἔχουν μεταφερθῇ στὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο Θεσσαλονίκης (ἀρ. εὑρ. 10132 καὶ 10133). Βλ. Φ. Μ. Πέτσα, Χρονικά Ἀρχαιολογικά, «Μακεδονικά», τ. 9 (1969), σ. 169, ἀρ. 72.

3. Τὰ ἐντετυλισμένα μάρμαρα τοῦ μετοchioῦ εἶχε παρατηρήσει καὶ ὁ Παπαγεωργίου, ἑ.ἀ., σ. 80, καὶ διευτύωσε τὴν ἀποψη ὅτι πρέπει νὰ μεταφέρθηκαν ἀπὸ κάποια κοντινὴ πόλη. Ὡς ἐνδειξὴ γι' αὐτὸ χρησιμοποιοῖ ἓνα φερμάνι τοῦ σουλτάνου Μαχμουτ, τὸ ὁποῖο ἀναφέρει ὑπαρξὴ ἀρχαῖου νεκροταφείου σ' αὐτὴν τὴν περιοχὴ. Ποιὸν Μαχμουτ ἐννοεῖ ὁ Παπαγεωργίου καὶ ποῦ ἔχει δεῖ τὸ φερμάνι, δὲν δηλώνεται. Εἶναι ὅμως γνωστὸ ὅτι γύρω καὶ μέσα στὸ χωριὸ Μεσημέρι, ἀνατολικά τοῦ μετοchioῦ, ἔχουν ἀποκαλυφθῇ διάφοροι τάφοι καὶ ἔχουν περισυλλεγῇ μερικά τυχαῖα εὐρήματα. Βλ. Χ. Ι. Μακρόνα, Χρονικά Ἀρχαιολογικά, «Μακεδονικά», τ. 2 (1941-1952), σ. 621, καθὼς καὶ BCH, τ. 76 (1952), Chronique 1951, σ. 228. Ἀκόμη βλ. Φ. Μ. Πέτσα, ἑ.ἀ., ἀρ. 73.

Ἐπίσης πρὸς νότον τοῦ μετοchioῦ ἔχω ἐπισημάνει μιὰ ἐκτεταμένη συστάδα τάφων κατὰ μῆκος τῆς ἀκτῆς τοῦ Θεωρηαῖκου, στίς θέσεις *Ντουράκη* καὶ *Πυργουδία*. Βλ. ἀγγλικὸ ἐπιτελικὸ χάρτη 1:100.000, ὁ ὁποῖος ἔχει συνταχθῇ μὲ βάση τὸν ἀντίστοιχο ἑλληνικὸ τοῦ 1935.

Ἡ κτητορική ἐπιγραφή τοῦ μετοchioῦ εἶναι ἐντειχισμένη πάνω ἀπ' τὸ ὑπέρθυρο τῆς νότιας εἰσόδου τοῦ κεντρικοῦ πύργου, κάτω ἀπὸ ἓνα ἀνακουφιστικὸ καὶ συγχρόνως διακοσμητικὸ τόξο μὲ πλίνθους (Εἰκ. 2). Εἶναι μιὰ ὀρθογώνια πλάκα (0,77×0,50μ.) ἀπὸ ἄσπρο χοντρόκοκκο μάρμαρο (Εἰκ. 3). Τὰ γράμματα (ὑψ. 0,04μ.), τὰ συμπιλήματα καὶ τὰ διακοσμητικὰ σχέδια εἶναι



Εἰκ. 2. Ἡ νότια εἴσοδος τοῦ κεντρικοῦ πύργου μὲ τὴν ἐντειχισμένη ἐπιγραφή

ὅλα ἀνάγλυφα. Ἡ πλάκα χωρίζεται ὀριζόντια σὲ δύο τμήματα. Τὸ ἐπάνω, ἴσο περίπου πρὸς τὸ ἓνα τρίτο τοῦ συνολικοῦ ὕψους, περικλείει μονογράμματα καὶ κοσμήματα καὶ ἐξέχει ἀπ' τὸ κάτω, ποὺ περιέχει τὴν ἐπιγραφή. Ἡ ἀνάγνωσή της ἐκ πρώτης ὄψεως παρουσιάζει δυσκολίες, γιατί, ὅπως παρατήρησε ὁ Παπαγεωργίου¹, τὰ γράμματα εἶναι «ποικιλώτατα συμπεπλεγμένα».

Τὸ κέντρο τοῦ ἐπάνω τμήματος τοῦ λίθου κατέχει σταυρός, ποὺ στηρίζεται σ' ἓνα μικρὸ κύκλο μὲ ἐγγεγραμμένο ἐξάφυλλο ρόδακα. Οἱ κεραίες τοῦ σταυροῦ ἀπολήγουν σὲ τρίφυλλα καὶ περιέχουν μέσα στὶς τέσσερις ὀρθές γωνίες τους τὴ γνωστὴ συντομογραφία Ἰ(ησοῦ)ς Χ(ριστοῦ)ς Νικᾷ. Τὸ χῶρο κάτω ἀπ' τὸ ρόδακα καταλαμβάνει ἓνα γεωμετρικὸ σύμπλεγμα ἀπὸ τέσσερις τεμνόμενους κύκλους, ποὺ κόβονται πάλι ἀπὸ ἓνα ρόμβο, μέσα

1. Ἐ.ἀ., σ. 80.



Εἰκ. 3. Ἡ κτητορικὴ ἐπιγραφή

στὸν ὅποιο ἐγγράφεται ὀρθογώνιο. Στὴν ἐπάνω δεξιὰ γωνία διαβάζομε ἡγου-
μενεύοντος καὶ μέσα σὲ δύο κύκλους, ποὺ πλαισιώνουν τὰ διακοσμητικὰ
σχέδια καὶ τὸ σταυρό, ἀναγνωρίζομε τὰ συμπληήματα Ἀγ(ί)ας Ἀν(α)στα-
σίας ἀριστερά, καὶ Θεωνᾶ ἱερομονάχ(ου) δεξιὰ. Δηλαδή «ἡγουμενεύοντος
Ἀγίας Ἀναστασίας Θεωνᾶ ἱερομονάχου». Κάτω ἀπ' τοὺς κύκλους μὲ τὰ
συμπληήματα, σὲ ὀριζόντια ταινία ἀναγράφεται: Σωφρονίου¹ οἰκονομεύοντος.

Ἡ κύρια ἐπιγραφή εἶναι γραμμένη σὲ κοῖλο ὀρθογώνιο καὶ ἀποτελεῖ-
ται ἀπὸ τοὺς ἀκόλουθους ἑπτὰ στίχους, ποὺ τοὺς θέτω ἐδῶ μὲ τὴν ἀκριβῆ,
ὀρθογραφία τοῦ πρωτοτύπου:

1. † Δῶρον σοι προσήξαμ(εν) οἱ εὐτε
λοῖς σου δούλοι, μεγαλόνυμε μάρτης Ἀναστασία· κ(αὶ) δέ
3. ξαι τοῦτο ὡς ὁ Κ(ύριος) πάλαι τῆς χήρας λεπτά, κ(αὶ) ἂ
εἰ μνημονεύη οὕτω καὶ σὺ πρόσδεξαι,
5. τοῦτο νῦν τὸ πυργίω· κ(αὶ) σκέπε, φροῦρι τοὺς ἐν
αὐτῷ οἰκοῦν(ας), ἐκ τ(ῶν) αἰσθητῶ(ν) κ(αὶ) νοητῶν
7. πολμέ(ων): ἐτ(ους), ΖΛΗώ, μην(ί), ὀκτωβρίω Ἰν(δικτιῶνο)ς Δ(ης).

1 Δῶρον|δῶρον Π(απαγεωργίου) προσήξαμ(εν)] προσήξαμεν Π 2 δούλοι|
δοῦλοι Π μάρτης| μάρτυς Π Ἀναστασία] Ἀναστασία Π κ(αὶ)] καὶ Π 3 Κ(ύ-
ριος)| κς Π κ(αὶ)] καὶ Π 5 ἐν] ἐν Π 6 οἰκοῦν(ας)] οἰκοῦντας Π τ(ῶν)]
τῶν Π αἰσθητῶν)] αἰσθητῶν Π κ(αὶ)] καὶ Π 7 πολέμ(ων)] πολέμων Π
μην(ί)] μηνί Π

Ὁ συντάκτης τῆς ἐπιγραφῆς προσπάθησε νὰ συνθέσῃ δωδεκάσῦλλα-
βους στίχους, χωρὶς ὅμως μεγάλη ἐπιτυχία.

Ἡ ἐπιγραφή μὲ τὴ σωστὴ στίξιν καὶ ὀρθογραφία καὶ μὲ τίς ἀπαραίτητες
συμπληρώσεις μπορεῖ νὰ μεταγραφῇ ὡς ἑξῆς:

Ἰ(ησοῦ)ς Χ(ριστοῦ)ς Νικᾶ.

Ἡγουμενεύοντος Ἀγ(ί)ας Ἀν(α)στασίας Θεωνᾶ ἱερομονάχ(ου),
Σωφρονίου οἰκονομεύοντος.

1. † Δῶρόν σοι προσήξαμ(εν) οἱ εὐτε-
λεῖς σου δοῦλοι, μεγαλώνυμε μάρτυς Ἀναστασία· κ(αὶ) δέ-
3. ξαι τοῦτο ὡς ὁ Κ(ύριος) πάλαι τῆς χήρας λεπτά κ(αὶ) ἂ-
εἰ μνημονεύει, οὕτω καὶ σὺ πρόσδεξαι
6. τοῦτο νῦν τὸ πυργίω(ν) καὶ σκέπε, φροῦρει τοὺς ἐν
αὐτῷ οἰκοῦν(ας) ἐκ τ(ῶν) αἰσθητῶ(ν) κ(αὶ) νοητῶν
7. πολέμων. Ἔτους, ζλγην', μηνί Ὀκτωβρίω, Ἰν(δικτιῶνο)ς Δ'(ης).

1. Τὸ ἴδιον τοῦ Σωφρονίου ἔχει ἀπολεπισθῆ.

Στὸ ἐπάνω τμήμα τῆς ἐπιγραφῆς ἀξίζει νὰ προσέξῃ κανεὶς ἰδιαίτερα τὰ συμπλήματα μὲ τὴν καλαίσθητη συμπλοκὴ κεφαλαίων καὶ μικρῶν γραμμάτων. Ὁ ἱερομόναχος Θεωνᾶς, ποὺ μνημονεύεται ἐδῶ ὡς ἡγούμενος τῆς Ἁγίας Ἀναστασίας, διετέλεσε κατόπιν ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης σὲ περίοδο ποὺ δὲν εἶναι μὲ ἀπόλυτη ἀκρίβεια γνωστὴ. Πάντως τὸ 1539 κατεῖχε ἤδη τὸν μητροπολιτικὸ θρόνο τῆς Θεσσαλονίκης καὶ ἐξακολουθοῦσε νὰ βρίσκεται σ' αὐτὸν καὶ τὸ 1541. Τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1542 εἶχε πιά πεθάνει, ὅπως μπορεῖ νὰ συμπεράνῃ κανεὶς ἀπὸ ἓνα γράμμα μ' αὐτὴ τὴ χρονολογία τοῦ πατριάρχῃ Ἱερεμία Β'. Ἐπομένως ὁ Θεωνᾶς χρημάτισε ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης τουλάχιστο ἀπ' τὸ 1539 καὶ πρὶν ἀπ' τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1542¹.

Μετὰ τὸν Θεωνᾶ ἀναφέρεται ὁ *οἰκονομεύων* Σωφρόνιος. Ὁ Παπαγεωργίου ἀποδίδει τὸ *ω* τοῦ Σωφρονίου μὲ δύο ἀνεξάρτητα *Ο*, ἐνῶ, ὅπως μπορεῖ νὰ δῇ κανεὶς ἀπὸ τὴ φωτογραφία, πρόκειται γιὰ τὴν παλαιὰ μορφή τοῦ μικροῦ *ω*, ποὺ παριστάνεται μὲ δύο *Ο* ἐφαπτόμενα.

Τὸ ρῆμα *οἰκονομεύω* ὅπως καὶ παραπάνω τὸ *ἡγουμενέω* παράγονται ἀπ' τὰ οὐσιαστικὰ οἰκονόμος καὶ ἡγούμενος, κατ' ἀναλογίαν, πρὸς τὸ βασιλεὺς - βασιλεύω, καὶ σημαίνουν εἶμαι ἢ ἀσκῶ τὰ καθήκοντα τοῦ οἰκονόμου καὶ ἡγουμένου ἀντιστοίχως.

Ὁ Παπαγεωργίου² πιστεύει ὅτι ὁ Σωφρόνιος τῆς ἐπιγραφῆς ἦταν οἰκονόμος τῆς περιουσίας τῶν Κριτζιανῶν, τὴν ἐποχὴ ποὺ κτίστηκε τὸ μετόχι. Αὐτὸ βέβαια δὲν εἶναι ἀπίθανο, ἀλλὰ δὲν ἀποκλείεται καὶ τὸ ἐνδεχόμενο ὁ Σωφρόνιος νὰ ἦταν οἰκονόμος τῆς ὅλης μοναστικῆς κοινότητος, μέσα στὴν ὁποία ἐντασσόταν καὶ τὰ Κριτζιανά. Ἡ ἐπιγραφὴ πάντως εἶναι ἀσαφὴς στὸ σημεῖο αὐτό.

Στὴν κύρια ἐπιγραφὴ, ὅπως καὶ στὰ συμπλήματα, ἔχουν χρησιμοποιηθῇ παράλληλα μικρὰ καὶ κεφαλαῖα γράμματα. Στὸν πρῶτο καὶ δεῦτερο στίχο ὑποδηλώνονται οἱ κτήτορες, οἱ ὁποῖοι ἀφιερώνουν τὸν πύργο ὡς δῶρο στὴν Ἁγία Ἀναστασία: *Δῶρον σοι προσήξαμ(εν) οἱ εὐτελοῖς σου δούλοι μεγαλό-νυμε³ μάρτης Ἀναστασία*. Ποιοὶ ἄραγε εἶναι αὐτοὶ ποὺ αὐτοχαρακτηρίζονται μὲ τὴση μετριοφροσύνη *εὐτελοῖς δούλοι*; Παρόλο ποὺ ἡ ἐπιγραφὴ δὲν τὸ καθορίζει, θὰ μπορούσε νὰ ὑποθέσῃ κανεὶς ὅτι ὑπονοοῦνται οἱ μοναχοὶ τοῦ

1. Βλ. L. Petit, Les évêques de Thessalonique, «Échos d'Orient», τ. 5 (1901-1902), σ. 151 καὶ τ. 6 (1903), σ. 295-296, ὅπου καὶ ἡ παλαιότερη βιβλιογραφία. Ὅσα σχετικὰ μὲ τὸν Θεωνᾶ ἀναφέρονται στοῦ Π. Γ. Ζερλέντη, Θεωνᾶς ὁ ἀπὸ ἡγουμένων καὶ Μακάριος ὁ Ζακύνθιος, ἀρχιεπίσκοποι Θεσσαλονικέων, «αφκ'», «αφκθ'», BZ, τ. 14 (1905), σ. 254-255, ὅπου ἀντικρούονται ἀπόψεις τοῦ L. Petit, δὲν προσφέρουν τίποτε τὸ νεώτερο.

2. Ἐ.ἀ., σ. 81.

3. Τὸ ἐπίθετο *μεγαλόνυμε* ἀναφέρεται στὸ 6ο στιχηρὸ τῶν Προσομοίων τῆς ἀκολουθίας τοῦ ἑσπερινοῦ τῆς ἑορτῆς τῆς Ἁγίας Ἀναστασίας (22 Δεκεμβρίου).

μοναστηριοῦ τῆς Ἀγίας Ἀναστασίας μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν ἡγούμενο Θεωνᾶ. Αὐτοὶ ἴσως εἶναι καὶ οἱ κτήτορες.

Ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ 2ου ὡς τὸ μέσον τοῦ 5ου στίχου, καὶ δέξαι τοῦτο ὡς ὁ Κ(ύριος) πάλαι τῆς χήρας λεπτὰ κ(αί) ἀεὶ μνημονεύη, τὸ νόημα εἶναι: νὰ δεχθῇ ἡ Ἀγία Ἀναστασία τὴν προσφορὰ τῶν μοναχῶν (τὸν πύργο) μὲ τὴν ἴδια διάθεσιν ποὺ δέχθηκε ὁ Χριστὸς τὰ δύο λεπτὰ τῆς φτωχῆς χήρας. Ἡ παρομοίωσις αὕτη φαίνεται ὅτι εἶναι ἀρκετὰ συνηθισμένη, σὲ ἀναθηματικὲς κυρίως ἐπιγραφές. Τὴν συναντοῦμε π.χ. σὲ μιὰ ἐπιγραφὴ τῆς μονῆς Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου στὴν Πάτμο, τοῦ ἔτους 1736:

Τὸ μικρὸν αὐτὸ δῶρον ἀπ' ἐμοῦ δέχου

ὡς δύο χήρας λεπτὰ Ἰησοῦς τότε¹.

Ἐπίσης παρόμοια διατύπωση ὑπάρχει σὲ ἐπιγραφὴ τοῦ καθολικοῦ τῆς μονῆς Ἰβήρων, τοῦ ἔτους 1818:

δέξ' ἐπτάφωτον λαμπτήρα προσηγμένον

ὡς λεπτὰ χήρας τῆς πάλαι (ὁ) δεσπότης².

Φαίνεται ὅτι οἱ τρεῖς αὐτὲς ἐπιγραφές — ἴσως καὶ ἄλλες ποὺ δὲν ἔχω ὑπόψην μου — ἔχουν ἐπηρεασθῇ ἀπ' τὸ γνωστὸ περιστατικὸ τοῦ Εὐαγγελίου³ ἢ ἀπὸ κάποια ἐκκλησιαστικὴ ἀκολουθία, ποὺ ἀναφέρεται σ' αὐτό⁴.

Στὸ στίχο 4 τὸ λανθασμένο *καὶ* σὺ φαίνεται ὅτι ἔχει γραφῇ κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸ *κάγῳ*.

Μὲ τὴ λέξη *πυργίῳ* στὸν 5ον στίχο ἐννοεῖται ὁ πύργος, ὅπου εἶναι ἐντειχισμένη ἡ ἐπιγραφὴ. Τὸ *σκέπε φρούρι* τοῦ ἴδιου στίχου προέρχεται ἀπ' τὰ Μεγαλυνάρια τῆς Θεοτόκου, τῆς Θ' Ὡδῆς, ποὺ ψάλλονται στὴν ἑορτὴ τῆς Ὑπαπαντῆς (2 Φεβρουαρίου)⁵.


1. Βλ. Σ. Α. Παπαδοπούλου - Κ. Χ. Φατούρου, Ἐπιγραφές τῆς Πάτμου, Ἀθῆναι 1966, ἀρ. 69.

2. Βλ. G. Millet - J. Pargoire et L. Petit, Recueil des inscriptions chrétiennes de l' Athos, Paris 1904, ἀρ. 239.

3. Λουκ. κα', 1-4. Ἀναβλέψας δὲ εἶδε τοὺς βάλλοντας τὰ δῶρα αὐτῶν εἰς τὸ γαζοφυλάκιον πλουσίους· εἶδε δὲ τινα χήραν πενιχρὰν βάλλονσαν ἐκεῖ δύο λεπτὰ, καὶ εἶπεν· ἀληθῶς λέγω ὑμῖν ὅτι ἡ χήρα ἡ πτωχὴ αὕτη πλεῖον πάντων ἔβαλεν. Ἐπίσης Ματθ. ιβ', 42-44.

4. Ἡ φράσις ὡς τῆς χήρας λεπτὰ εἶναι πολὺ γνωστὴ στὴν ὑμνολογία. βλ. π.χ. Παρακλητικὴ, ἡχ. πλ. δ', Τρίτη πρωί, κάθισμα-Θεοτοκίον, μετὰ τὴν τρίτην στιχολογία: *Χαρίστημεν αἶνον χρεωστικῶς ὡς ἡ χήρα ἐκείνη δύο λεπτὰ προσφέρων σοι, Δέσποινα, ὑπὲρ ποσῶν τῶν ἀρετῶν σου*.

5. Θεοτόκε ἡ ἐλπίς σκέπε, φρούρει, φύλαττε τοὺς ἐλπίζοντας εἰς σέ.

Στὸν τελευταῖο στίχο εἶναι γραμμένη ἡ χρονολογία: ἔτος  (7038),

μήνας Ὀκτώβριος, ἰνδικτιῶν 4η. Στὸ ἔτος 7038 ἀπὸ κτίσεως κόσμου καὶ μήνα Ὀκτώβριο ἀντιστοιχεῖ τὸ ἔτος 1529 καὶ ἡ 3η ἰνδικτιῶν. Ἐνῶ ἡ τετάρτη, ποὺ ἔχει ἡ ἐπιγραφή, ἀνταποκρίνεται στὸ ἔτος 7039¹, τὸ ὁποῖο ἀντιστοιχεῖ μὲ τὸ 1530. Ὑπάρχει ἐπομένως ἐδῶ κάποιο λάθος, ποὺ βρίσκεται ὄχι στὴν ἰνδικτιῶνα, ἀλλὰ στὸ ἔτος, ὅπως συχνὰ συμβαίνει. Ἡ σωστὴ λοιπὸν χρονολογία τῆς ἐπιγραφῆς εἶναι τὸ ἔτος 1530 καὶ ὄχι τὸ 1529 ὅπως γράφει ὁ Παπαγεωργίου.

Ἐκεῖνο ποὺ παρατηρεῖ κανεὶς γενικὰ στὴν ἐπιγραφή εἶναι ἡ ἀρχαῖο-στικὴ τάση τοῦ συντάκτη της, ὁ ὁποῖος φαίνεται ὅτι εἶχε μικρὴ μόρφωση, γιατί ἔκανε πολλὰ ὀρθογραφικὰ λάθη, καθὼς καὶ λάθη γραμματικὰ (κὰκ σύ, ἔτους 7038ω). Ἀντίθετα ὁ χαρακτήρ, μὲ τὴν τέλεια ἐκμετάλλευση τοῦ χώρου καὶ τὴν θαυμάσια σύνθεση τῶν συμπλημμάτων καὶ τῶν διακοσμητικῶν σχεδίων, φαίνεται ὅτι ἦταν ἀληθινὸς καλλιτέχνης.

ΘΕΟΧΑΡΗΣ ΠΑΖΑΡΑΣ

1. Βλ. H. Lietzmann - K. Aland, *Zeitrechnung der römischen Kaiserzeit, des Mittelalters und der Neuzeit für die Jahre 1-2000 nach Christus*, Berlin 1956, σ. 60-61.

RÉSUMÉ

Théocharis Pazaràs, L'inscription dédicatoire du metochion à Kritziana d'Epanomi, du monastère de Sainte Anastasie.

On republie, avec une photo et un commentaire, l'inscription dédicatoire du metochion à Kritziana appartenant au monastère de Sainte Anastasie à Chalcidique, qu'elle fut publiée par P.N. Papageorgiou à B.Z. 7 (1898) 80, sq.

D'après l'inscription, la tour central du metochion fut bâtie en 1530, quand higoumène au monastère était le hieromonachos Théonas, qui fut plus tard (entre les années 1539-1542) archevêque de Thessalonique.